

УДК 821.134.2
Б-83

Хорхе Луїс Борхес
Приватна книгозбірня. Передмови
Есе
З іспанської переклала Галина Грабовська

Перекладено за виданням:
Jorge Luis Borges
BIBLIOTECA PERSONAL. PRÓLOGOS
Alianza Editorial (1988)
ISBN 978-8420633176

Хорхе Луїс Борхес (1899 — 1986) — культовий автор інтелектуалів, професор *honoris causa* провідних університетів світу й провідник Вавилонською бібліотекою й чи не всіма бібліотеками світу.

У «Приватній книгозбірні» (1985) зібрано передмови, написані Хорхе Луїсом Борхесом до книжок, які увійшли до його колекції зі ста обов'язкових до прочитання творів. Добрав ці твори Борхес на власний розсуд, але встиг написати лише шістьдесят чотири передмови до них, бо завершити задумане йому завадила смерть. «Книжка — це річ серед речей, том, загублений поміж томів, яких є сила-силенна в байдужому всесвіті, доки не натрапить на свого читача, на людину, призначену для її символів... Дай Боже, щоб ти був читачем, якого ця книжка дожидала», — такими словами звертається до майбутнього читача цієї книжки її автор.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».

BIBLIOTECA PERSONAL. PRÓLOGOS
Copyright © 1995, Maria Kodama. All rights reserved
© Галина Грабовська, український переклад, 2023
© «Видавництво Анетти Антоненко», 2023

ISBN 978-617-553-019-1

Передмова

Із плином часу наша пам'ять формує різномірну бібліотеку, складену з книжок, чи сторінок, читання яких давало нам насолоду, якою б ми хотіли поділитися. Тексти цієї приватної книгозбірні не конче є відомими. Причина очевидна. Викладачів, а саме вони творять славу, краса цікавить менше, ніж літературні течії і дати, а ще скрупульозний аналіз книжок, написаних для цього аналізу, а не для задоволення читача.

Добірка, до якої я пишу це передне слово і яку вже прозираю, має на меті дати цю насолоду. Я не підбиратиму книжок у відповідності з моїми літературними смаками, певною традицією, певною школою, якоюсь країною чи якоюсь епохою. «Нехай інші вихваляються книжками, які їм випало написати; я вихваляюся тими, які мені випало прочитати», — сказав я колись. Не знаю, чи добрий я письменник; гадаю, я чудовий читач, у кожному разі — сприйнятливий і вдячний. Мені хочеться, аби ця бібліотека була такою ж багатогранною, якою є невтоленна цікавість, яка спонукала мене, і далі спонукає, мандрувати стількома мовами і стількома літературами. Я знаю, що роман є не менш штучним, ніж алегорія чи опера, але долучу суди й романи, бо вони увійшли в моє життя. Повторюю: ця добірка різномірних книжок є бібліотекою уподобань.

Ми з Марією Кодамою об'їздили земну кулю по суходолу та воді. Ми побували в Техасі та Японії, Женеві, Фівах, а зараз, аби зібрати тексти, які були для нас значущими,

ми обходимо галереї й палаци пам'яті, як писав святий Августин.

Книжка — це річ серед речей, том, загублений поміж томів, яких є сила-силенна в байдужому всесвіті, доки не натрапить на свого читача, на людину, призначену для її символів. Тоді й з'являється те особливе відчуття, яке зветься красою, та пречудова таємниця, яку не можуть розгадати ні психологія, ні риторика. «Троянда цвіте без "чому"», — сказав Ангелус Сілезіус; через кілька сторіч Вістлер проголосить: «Мистецтво попросту є».

Дай Боже, щоб ти був читачем, якого ця книжка дожидала.

Х. Л. Б.

Хуліо Кортасар

Оповідання

У сорокові роки я був секретарем редакції одного літературного журналу, до певної міри підпільного. Одного дня, такого ж, як інші, височенний юнак, чиїх рис я не можу відтворити, приніс мені написане від руки оповідання. Я сказав, аби він вернувся через десять днів, і я подам йому свій присуд. Він вернувся через тиждень. Я сказав йому, що оповідання мені сподобалося і вже пішло в друк. Невдовзі Хуліо Кортасар прочитав друкарський відбиток «Захопленого дому» з двома зробленими олівцем ілюстраціями Нори Борхес. Минули роки, й одного вечора в Парижі він мені звірився, що то була його перша публікація. Для мене є честю те, що я став його зняряддям.

Темою того оповідання було поступове захоплення дому якоюсь невидимою присутністю. В більш пізніх творах Хуліо Кортасар знову звертатиметься до неї більш опосередковано і тому з більшим успіхом.

Коли Данте Габріель Россетті прочитав роман «Буремний перевал», то написав одному другові: «Дія відбувається у пеклі, але місця, не знаю чому, мають англійські назви». Щось аналогічне відбувається з творами Кортасара. Персонажі його оповідок є зумисне банальними. Вони скоряються рутині випадкових любовних зв'язків і випадкових незлагод. Снують поміж банальних речей: марок сигарет, вітрин, прилавків, віскі, аптек, аеропортів і перонів. Обходяться газетами і радіо. Топографія відповідає Буенос-Айресу або Парижу, і попервах можна подумати, що йдеться всього лиш про хроніку. Та потроху ми відчу-

ваємо, що це не так. Майже непомітно оповідач затуляє нас у свій жахливий світ, в якому щастя неможливе. Це взаємодіючий світ, в якому істоти переплетені: свідомість людини може передатися тварині, а тварини — людині. Також автор бавиться з матерією, з якої ми створені, тобто з часом. У деяких оповіданнях течуть і перемішуються два часові потоки.

Стиль здається недбалим, але кожне слово є дбраним. Переказати сюжет кортасарівського оповідання не може ніхто: кожен текст складається з точно визначених слів у точно визначеному порядку. Намагаючись коротко його переказати, ми переконуємося, що загубилося щось цінне.

Апокрифічні Євангелія

Читати цю книжку означає в майже магічний спосіб повертатися у перші сторіччя нашої ери, коли релігія була пристрастю. Догмати Церкви і мудрування теологів будуть значно пізніше; спочатку важила новина, що Син Божий тридцять три роки був людиною, чоловіком, битим батогами і принесеним у жертву, який своєю смертю вибавив усіх нащадків Адама. Серед книжок, які доносили цю істину, були Апокрифічні Євангелія. Слово «апокрифічний» зараз тотожне словам «підроблений» чи «фальшивий», первинне ж його значення — потайний. Апокрифічні тексти були заборонені загалом, читати їх було дозволено небагатьом.

Попри наш брак віри, Христос є найяскравішою постаттю в людській пам'яті. Йому випало на долю проповідувати в глухій провінції своє вчення, яке нині охопило всю планету. Його дванадцять учнів були неосвіченими й бідними. Окрім тих слів, які його рука вивела на землі і тут же стерла, він не написав нічого. (Піфагор і Будда також навчали усно). Він ніколи не наводив доказів, природною формою його мислення була метафора. Щоб засудити помпезне марносластво похоронів, він заявив, що мертві хоронитимуть своїх мерців. Щоб засудити лицемірство фарисеїв, він сказав, що вони схожі на побілені гроби. Ще молодим він помер безвісним на хресті, який тоді був місцем страти, а тепер є символом. Не здогадуючись про його колосальне майбутнє, Тацит згадує його побіжно і

називає Хрестусом. Ніхто, як він, не направляв, і далі направляє, хід історії.

Ця книжка не суперечить канонічним Євангеліям. У ній викладено з незвичними відхиленнями той самий життєпис. Вона розкриває нам несподівані дива. Розповідає, що у п'ятирічному віці Ісус виліпив із глини горобців, які — на превелике здивування дітей, які бавилися з ним, — злетіли в повітря і зі щебетом розтанули в небі. Вона також приписує йому жорстокі дива, на які здатен всемогутній дитвак, який ще не взявся за розум. Для Старого Заповіту пекло (Шеол) є могилою; для терцин «Божественної комедії» — системою підземних в'язниць із точною топографією; у цій книжці це зарозумілий персонаж, який веде діалог із Сатаною, Князем Темряви, і прославляє Господа.

Разом із канонічними книгами Нового Заповіту ці Апокрифічні Євангелія, забуті на стільки сторіч і віднайдені нині, були найдавнішими знаряддями вчення Христа.

Франц Кафка

Америка. Оповідання

1883 — 1924. Між цих двох дат вмістилося життя Франца Кафки. Не треба забувати, що то був час небуденних подій: перша європейська війна, вторгнення в Бельгію, поразки й перемоги, блокада Центральних держав британським флотом, роки голоду, російська революція, яка спочатку подавала великі надії, а зараз є царизмом, розруха, Берестейський мир і Версальський мир, який породить Другу світову війну. Точилося й приватне життя, факти якого фіксує біографія, написана Максом Бродом: незлагодя з батьком, самотність, юридичні студії, робота в конторі, безліч рукописів, сухоти. А ще нескінченні барокові пригоди літератури: німецький експресіонізм, словесні подвиги Йоганнеса Бехера, Ейтса і Джеймса Джойса.

Призначенням Кафки було перетворювати обставини й страждання на сюжети. Страшні кошмари він викладав ясным стилем. Не дарма був читачем Святого Письма і палким шанувальником Флобера, Гете і Свіфта. Він був євреєм, але слово «єврей», наскільки я пам'ятаю, не трапляється в його творах. Вони позачасові, а може, й вічні.

Кафка — великий класичний письменник нашого стражденного і дивного сторіччя.